

ПЕРСПЕКТИВИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІАЛОГОВИХ ФОРМ ПОЛІТИЧНОЇ УЧАСТІ В КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМИ ЗАВЕРШЕНОСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ

PROSPECTS OF ENHANCING THE EFFECTIVENESS OF DIALOGICAL FORMS OF POLITICAL PARTICIPATION IN THE CONTEXT OF THE COMPLETION CHALLENGES OF EUROINTEGRATION PROCESSES IN UKRAINE

Вуйко А.В.,

*аспірантка кафедри політології та державного управління
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича*

Актуальність. В умовах триваючої російсько-української війни важливим є збереження демократичних політичних процесів в Україні, не лише в контексті її загального євроінтеграційного курсу, а як відповідь на глобальний геополітичний виклик – протистояння демократичного світу проти автократії, яку обрала Російська Федерація як форму правління. Збереження демократичних політичних процесів та активного діалогу з громадянським суспільством є ключовим для підтримки легітимності та стабільності держави в умовах війни та викликаних з цим економічних труднощів.

Метою дослідження є здійснення аналізу щодо перспектив та можливостей для підвищення ефективності діалогових форм політичної участі в контексті євроінтеграційних процесів України попри триваючу російсько-українську війну.

Результати. Здійснено аналіз існуючих форм політичної участі громадян та представлено можливості, які сприятимуть підвищенню ефективності діалогових форм політичної участі у системі відносин «влада–громадяни» для збереження демократичних політичних процесів в умовах триваючої російсько-української війни, на шляху до вступу України в ЄС.

Висновки. Перспективи покращення діалогових форм політичної участі, зокрема у контексті євроінтеграційних процесів України, ускладненими триваючою військовою агресією з боку РФ, визначаються модернізацією сфери публічної політики в Україні. Досягнення конструктивного балансу між аполітичністю та схильністю до політичної мобілізації суспільства можливе тільки тоді, коли основна маса потенційно активних громадян України матиме достатній рівень компетентності, за допомогою якого контролюватиме владу. Перспективами підвищення ефективності діалогових форм політичної участі в контексті проблеми завершеності євроінтеграційних процесів України вбачаються у формуванні спільного чіткого бачення та плану політичного майбутнього України, в якому громадяни матимуть розуміння, де вони в цьому майбутньому; формуванні нових правил гри в системі відносин «влада–громадяни», де представницька демократія надає політику право бути архітектором майбутнього, а громадянам – замовниками послуг політиків; опанування економіки демократії для підвищення спроможності громадян впливати на політичні процеси; впровадження зручних інноваційних технологій політичного управління.

Ключові слова: євроінтеграція, Європейський Союз, Східне партнерство, демократія, геополітика, російсько-українська війна, громадянське суспільство, регіональна політика, державне управління.

Relevance. In the conditions of the ongoing Russian-Ukrainian war, it is important to preserve democratic political processes in Ukraine not only in the context of its overall European integration course but also as a response to the global geopolitical challenge – the confrontation of the democratic world against the autocracy led by Russia. Preserving democratic political processes and active dialogue with civil society are key to maintaining the legitimacy and stability of the state amid war and the economic difficulties it brings.

The purpose of the study is analyzing the prospects and possibilities for enhancing the effectiveness of dialogue-based forms of political participation in the context of Ukraine's European integration processes despite the ongoing Russian-Ukrainian war.

Results. An analysis of existing forms of citizens' political participation has been conducted, and opportunities have been presented to enhance the effectiveness of dialogue-based forms of political participation in the "government-citizens" system to preserve democratic political processes amidst the ongoing Russian-Ukrainian war and on the path towards Ukraine's accession to the EU.

Conclusions. Prospects for improving dialogical forms of political participation, especially in the context of Ukraine's European integration processes, complicated by the ongoing military aggression from Russia, are determined by the modernization of public policy in Ukraine. Achieving a constructive balance between apolitical behavior and a tendency towards political mobilization is possible only when most potentially active citizens in Ukraine have a sufficient level of competence to control the authorities.

The prospects for increasing the effectiveness of dialogical forms of political participation in the context of the unfinished European integration processes of Ukraine lie in forming a shared clear vision and plan for Ukraine's political future, where citizens understand their place; establishing new rules of the game in the "government-citizen" relationship system, where representative democracy gives citizens the right to be the architects of the future and politicians their service providers; mastering the economy of democracy to enhance citizens' ability to influence political processes; and implementing convenient innovative political management technologies.

Key words: European integration, European Union, Eastern Partnership, democracy, geopolitics, Russian-Ukrainian war, civil society, regional politics, public administration.

Постановка проблеми. В умовах триваючої російсько-української війни, важливим є збереження демократичних політичних процесів не лише в контексті загального євроінтеграційного курсу України, а як відповідь на глобальний геополітичний виклик – протистояння демократичного світу проти автократії, яку обрала Російська Федерація як форму правління. Збереження демократичних політичних процесів та діалогу з громадянським суспільством є ключовим для підтримки легітимності та стабільності держави в умовах війни та викликаних з цим економічних труднощів. Для цього необхідно визначити прийнятні можливості для подальшого покращення взаємодії влади з громадянами у процесі прийняття рішень, беручи за увагу трансформаційний шлях України після проголошення нею незалежності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові доробки щодо форм політичної участі є предметом дослідження іноземних й вітчизняних науковців. Зокрема, вчений у галузі політичних наук Сідней Верба розглядає політичну участь як процес впливу громадян на політиків шляхом суспільного тиску, з метою подальшого розгляду та ухвалення відповідного рішення [1, с. 122–135].

Сутність демократії як процесу самоврядування громадян є предметом аналізу американського дослідника Бенджамена Барбера [2, с. 258].

Вагомий спектр досліджень проведений вітчизняними науковцями Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Насамперед все варто згадати дослідження професорки Наталії Ротар [3, с. 472], в якому аналізуються причини та умови формування основних моделей участі громадян у політичних процесах – електоральної, дискурсивної і протестної.

У контексті євроінтеграційних процесів України, слід відзначити ґрунтовні доробки професора Анатолія Круглашова [4, с. 212], в яких аналізуються основні етапи побудови відносин Україна – ЄС, формування євроінтеграційної політики України та перспективи вступу України до ЄС.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Для підтримки легітимності та стабільності держави в умовах російсько-української війни слід зосередити особливу увагу на дослідженні ефективних механізмів залучення громадянського суспільства до прийняття рішень та адаптації існуючих в Україні демократичних процесів до умов війни.

Формулювання цілей статті. Основними завданнями дослідження є здійснення аналізу щодо перспектив, а також визначення можливостей підвищення ефективності діалогових форм політичної участі в контексті євроінтеграційних процесів України попри триваючу російсько-українську війну.

Виклад основного матеріалу дослідження. У період триваючої російсько-української війни,

важливим є збереження демократичних політичних процесів на території України не лише в контексті загального євроінтеграційного курсу країни. Природним для громадян, які перебувають стані війни, є прагнення до відстоювання своїх основоположних прав, збереження незалежності та суверенітету країни, заклики до відстоювання демократичних цінностей та активне гуртування громадян проти ворога, який має на меті захопити суверенну територію їхньої країни.

Збереження демократичних політичних процесів особливо у період триваючої повномасштабної війни в Україні також важливе з точки зору забезпечення відкритості, прозорості та відповідальності владних структур перед суспільством, що є ключовим для підтримки легітимності та стабільності держави в умовах війни та викликаних з цим економічних труднощів.

Вагомим аргументом на користь збереження демократичних політичних процесів в Україні є важливість міжнародної співпраці та підтримки від західних держав, які часто пов'язують свою допомогу з рівнем демократії та правовою державністю в країні-реципієнті. Досвід дворічної повномасштабної війни в Україні показує, що ворога неможливо подолати наодинці, і саме підтримка міжнародних партнерів на різних рівнях забезпечує спроможність України давати супротив країні-агресору.

Для переходу до наступного етапу руху до ЄС Україна завершила виконання усіх рекомендацій Єврокомісії [5], беручи на себе ряд зобов'язань, які необхідно виконати, всупереч труднощам, спричиненими триваючими військовими діями на території України.

На думку професорки Наталії Ротар, одним із найважливіших завдань, що стоять перед українським суспільством, є забезпечення високого рівня включення громадян у процеси політичної модернізації як з інституційно, так і мотиваційно. В першу чергу це передбачає зміну інституціонального оточення – цінностей і норм, які визначають поведінку громадян у процесі реалізації різних форм політичної участі, а по друге – створення політичної системи, що базується на політичній конкуренції та узгодженні інтересів різних соціальних груп. Якщо цього не відбувається, то низова активність громадян рано чи пізно знаходить інші, неінституціональні канали реалізації інтересів [6, с. 103].

Наразі в Україні прийнято цілу низку нормативно-правових документів, спрямованих на демократизацію діяльності органів влади. Правовою основою залучення громадськості до процесу прийняття управлінських рішень є передусім Конституція України, а також ряд законів та постанов, серед яких:

- Закон України «Про звернення громадян»;
- Закон України «Про доступ до публічної інформації»;

– Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 № 996 «Про забезпечення участі громадянства у формуванні та реалізації державної політики»;

– Постанова Кабінету Міністрів України від 05.11.2008 № 976 «Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади»;

– Закон України «Про звернення громадян», що регулює питання практичної реалізації громадянами України права вносити в органи державної влади та органи місцевого самоврядування пропозиції про поліпшення їхньої діяльності, тощо [7].

Згідно з дослідженнями Наталії Ротар, особливості політичної системи України, зміни, які відбулися в ній після проголошення незалежності, а також основні принципи взаємодії між владою й громадянами, сприяли виникненню трьох основних моделей політичної участі – електоральної, протестної та дискурсивної [8, с. 104].

Варто розглянути дискурсивну модель політичної участі, адже саме вона має всі необхідні спроможності для стимулювання інтересу громадян до участі у процесах політичного управління. Один з найбільш бажаних для сприйняття елементів цієї моделі – діалогова форма політичної участі, в основу якої входить процес обміну думками та пропозиціями між різними суб'єктами політичного процесу з метою спільного прийняття політичних рішень шляхом консенсусу або дискусії та розгляду аргументів іншої сторони в діалозі. Така взаємодія важлива саме у міжвиборчий період, і у дослідженні Алмонда та Верби виокремлена в окреме поняття «учасницької політичної культури» [9, с. 122–135].

Масштаб і характер поширення діалогової моделі політичної участі залежить від того, як функціонує система «держава-громадянське суспільство». Важливо виділити чотири основні форми діалогу між владою та громадянами:

1. Традиційна стратегія вертикальної взаємодії з громадянами, що базується на мінімальному наданні інформації про процес ухвалення політичних рішень та відмові від їхньої участі у формуванні політичної повсякденності.

2. Стратегія обмеженого діалогу, де влада приймає пропозиції від громадян, але не реагує на них.

3. Стратегія відкритого діалогу між владою та громадянами, в якому остаточне рішення про пріоритети залишається за владою.

4. Стратегія демократії участі, що ґрунтується на спільному доступі до інформації, де громадяни мають рівні права з владою як суб'єкти політичного процесу, і їхні пропозиції мають таку ж вагу, як і пропозиції влади.

На сьогодні в Україні у повному обсязі реалізовано перший та другий, а також частково третій

варіант, залишаючи без уваги четвертий. Проте, на думку американського дослідника та автора книги «Якби мери керували світом» Бенджамена Барбера, майбутнє демократії пов'язане саме з сильною демократією участі та наявністю громадянських інституцій [10, с. 258].

Перспективи покращення діалогових форм політичної участі, особливо у контексті євроінтеграційних процесів України, ускладненими триваючою військовою агресією з боку РФ, визначаються модернізацією сфери публічної політики в Україні.

Насамперед, на думку професорки Наталії Ротар, досягнення конструктивного балансу між аполітичністю та схильністю до політичної мобілізації можливе тільки тоді, коли основна маса потенційно активних громадян України матиме достатній рівень компетентності, за допомогою якого контролюватиме владу.

Такої ж думки притримується вітчизняний політолог, експерт з питань децентралізації, місцевого розвитку й самоврядування Руслан Рохов. Покращення діалогових форм політичної участі політолог вбачає в опануванні громадянами економіки демократії, де політик є представником інтересів замовника, тобто громадян, а виборець – це не об'єкт піклування, а суб'єкт з артикульованими інтересами, реалізацію яких він може замовити у політика, профінансувати (спільно з іншими виборцями) та контролювати процес виконання політиком їхнього замовлення [11, с. 330–341].

У випадку, коли громадяни стануть замовниками змін влади, це свідчитиме про певний ступінь політичної модернізації процесу управління.

Вдалими інструментами на шляху до модернізації взаємовідносин влади та суспільства є використання швидких та зручних інноваційних технологій для здійснення політичного управління та долученості останніх до прийняття необхідних рішень.

В якості пропозицій для покращення взаємовідносин в системі «влада-громадянське суспільство», зокрема в контексті євроінтеграційних процесів України, можемо виокремити:

– формування спільного чіткого бачення та плану політичного майбутнього України, в якому громадяни матимуть розуміння, де вони в цьому майбутньому;

– згоду на зміну та формування нових правил гри в системі «влада-громадяни», де представницька демократія надає політику право бути архітектором майбутнього, а громадянам – замовниками послуг політиків;

– опанування економіки демократії для підвищення спроможності громадян впливати на процеси;

– особисту зацікавленість громадян у використанні активних форм політичної участі у між-

виборчий період, що суттєво залежить від потенціалу та підвищення політичної компетентності серед громадянського суспільства;

– впровадження зручних інноваційних технологій для політичного управління.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. У період триваючої російсько-української війни, важливим є збереження демократичних політичних процесів на території України не лише в контексті загального євроінтеграційного курсу країни, а й з точки зору забезпечення відкритості, прозорості та відповідальності владних структур перед суспільством, що є ключовим для підтримки легітимності та стабільності демократичної держави.

Для переходу до наступного етапу руху до ЄС країна завершила виконання усіх рекомендацій Єврокомісії, беручи на себе ряд зобов'язань, які необхідно виконати, всупереч викликам, спричиненими триваючими військовими діями на території України.

Одним із найважливіших завдань, що стоять перед українським суспільством, є забезпечення високого рівня включення громадян у процеси політичної модернізації.

Перспективи покращення діалогових форм політичної участі, особливо у контексті євроінтеграційних процесів України, ускладнені триваючою військовою агресією з боку РФ, визначаються модернізацією сфери публічної політики в Україні. Зокрема, досягнення конструктивного балансу між аполітичністю та схильністю до політичної мобілізації можливе тільки тоді, коли основна маса потенційно активних громадян України матиме достатній рівень компетентності, за допомогою якого контролюватиме владу.

Покращення діалогу та співдії в системі «влада–громадянське суспільство», зокрема в контексті євроінтеграційних процесів України, може відбутися за умов формування спільного чіткого бачення та плану політичного майбутнього України, в якому громадяни матимуть розуміння, де вони в цьому майбутньому; формування нових правил гри в системі відносин «влада–громадяни», де представницька демократія надає політику право бути архітектором майбутнього, а громадянам – замовниками послуг політиків; опанування економіки демократії для підвищення спроможності громадян впливати на політичні процеси; впровадження зручних інноваційних технологій для покращення політичного управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Almond G., Verba S. *The Civic Culture or The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations* Sage publications, Inc. 1963. 574 с. 122–135.
2. Барбер Б. Сильна демократія: політика учасницького типу. Демократія: Антологія. упоряд. О. Проценко. – К. 2005. – С. 254–262.
3. Ротар Н. Політична участь громадян України у системних трансформаціях перехідного періоду: Монографія. – Чернівці: Рута, 2007. – 472 с.
4. Круглашов А., Озимок І., Астапенко Т., Руссу В. *Європейська інтеграція на початку нового тисячоліття*. (Ред.). 2010. Довідник. Ч.1. Чернівці
5. Commission proposes to open EU accession negotiations with Bosnia and Herzegovina and updates on progress made by Ukraine and Moldova: European Commission. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/news/commission-proposes-open-eu-accession-negotiations-bosnia-and-herzegovina-and-updates-progress-made-2024-03-12_en (дата звернення: 28.03.2024).
6. Ротар Н. Політична участь громадян України у модернізаційних процесах сучасності як відображення особливостей взаємовідносин в системі влада – суспільство EASTERN REVIEW 2012, t. 1. С. 115–119 URL: https://dspace.uni.lodz.pl/xmlui/bitstream/handle/11089/18524/07_12_Rotar.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 28.03.2024).
7. Механізми та процедури залучення громадськості до прийняття рішень: Національне агентство України з питань державної служби. URL: <https://nads.gov.ua/nads-u-mezhah-povnovazhen-rozglyanulo> (дата звернення: 28.03.2024).
8. Ротар Н. Політична участь громадян України у модернізаційних процесах сучасності як відображення особливостей взаємовідносин в системі влада – суспільство EASTERN REVIEW 2012, t. 1. С. 115–119 URL: https://dspace.uni.lodz.pl/xmlui/bitstream/handle/11089/18524/07_12_Rotar.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 28.03.2024).
9. Almond G., Verba S. *The Civic Culture or The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations* Sage publications, Inc. 1963. 574 с. 130–135.
10. Барбер Б. Сильна демократія: політика учасницького типу. Демократія: Антологія / упоряд. О. Проценко. К. Смолоскип, 2005. – XXVIII+1108 с.
11. Доній О. Українська мрія. 25 сходинок до суспільного щастя / упоряд. О. Доній О. К., 2022. С. 330–341.